

УДК 340

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2020.12.02>**СИСТЕМА ПРИНЦИПІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУДУ ЄС**

Камінська Ілона Василівна,
кандидат юридичних наук,
докторант відділу теорії держави і права
(Інститут держави і права імені
В.М. Корецького Національної академії
наук України, м. Київ, Україна)

Статтю присвячено дослідженню принципів організації функціонування Суду ЄС. Проаналізовано положення Договору про ЄС і Договору про функціонування ЄС, а також протоколів на предмет загальних інституційних принципів ЄС та засад організації Суду ЄС, які походять від них. Визначено, що система демократичних принципів покликана забезпечити утвердження демократії на наднаціональному рівні та відрізняється він гарантій демократичного устрою в національних державах.

Проаналізовано, яким чином встановлені в розділі II Договору про ЄС загальні принципи демократії, зокрема принцип рівності громадян у відносинах з інституціями ЄС; принцип представницької демократії; принцип подвійного громадянства; принцип політичного плюралізму; принцип відкритості, прозорості та регулярного діалогу з громадянами, громадянськими об'єднаннями і громадянським суспільством; принцип узгодженості та прозорості діяльності ЄС; принцип відкритої співпраці інституцій ЄС; принцип субсидіарності та пропорційності; принцип взаємодії інституцій Союзу з органами влади держав-членів, були забезпечені засадами організації Суду ЄС.

На основі специфіки політичного устрою ЄС як наддержавної організації запропоновано систематизацію організаційних принципів Суду ЄС. Зазначені принципи організації та функціонування Суду ЄС відображають загальні європейські цінності демократії, рівності, верховенства права, плюралізму, справедливості, солідарності, гендерної рівності. Тобто, загальноєвропейські цінності є конститутивною ознакою принципів організації та функціонування Суду ЄС.

Ключові слова: Суд ЄС, демократія, загальні демократичні принципи, рівність, відкритість, субсидіарність, принципи організації Суду ЄС.

SYSTEM OF PRINCIPLES OF ORGANIZATION OF FUNCTIONING OF THE COURT OF JUSTICE OF THE EU

Kaminska Iona Vasylivna,
PhD in Law,
Doctoral Student at the Department
of Theory of State and Law
(V.M. Koretsky Institute of State and Law
of the National Academy of Sciences
of Ukraine, Kyiv, Ukraine)

The article is devoted to the study of the principles of the functioning of the EU Court. Examined the provisions of the EU Treaty and the Treaty on the functioning of the EU, as well as protocols on the subject of General institutional principles of the EU

and principles of the organization of the Court of justice which occur from them. It was determined that the system of democratic principles designed to ensure the establishment of democracy at the supranational level is different and it guarantees a democratic order in the national States.

Analyzed how established in section II of the EC Treaty, the General principles of democracy, in particular the principle of equality of citizens in relations with the EU institutions; the principle of representative democracy; the principle of dual citizenship; political pluralism; the principle of openness, transparency and regular dialogue with citizens, public associations and civil society; the principle of coherence and transparency of the EU; a principle of open cooperation of the EU institutions; the principle of subsidiarity and proportionality; the principle of interaction between the institutions of the Union with the authorities of the member States were provided with the principles of the organization of the Court of justice.

On the basis of the specificity of the political structure of the EU as a supranational organization, the proposed systematization of the organizational principles of the EU Court. These principles of organization and functioning of the Court of justice reflect the common European values of democracy, equality, the rule of law, pluralism, justice, solidarity, equality. That is the common European values are a constitutive feature of principles of organization and functioning of the Court of the EU.

Key words: Court of Justice, democracy, general democratic principles, equality, openness, subsidiarity, principles of organization of the Court of Justice.

Постановка проблеми. Дослідження правової природи Суду Європейського Союзу (далі – Суд ЄС) як унікальної інституції, яка виконує функцію судочинства в Європейському Союзі (далі – ЄС), потребує аналізу та систематизації принципів, які забезпечують його організацію. Проведення такого аналізу є важливим складником комплексного дослідження теоретико-правових аспектів функціонування судової системи наднаціональної організації та визначення основоположних засад формування Суду ЄС.

Курс України на вступ до ЄС вимагатиме від нашої судової системи інституційних реформ, які не лише відобразатимуть спільність принципів організації та функціонування судової системи з національними судовими системами держав-членів ЄС, а й сприятимуть взаємодії із Судом ЄС. Тому дослідження системи принципів організації функціонування Суду ЄС є важливим завданням сучасної науки теорії держави і права, враховуючи перспективу появи в Конституції України норми, яка встановить обов'язок визнавати юрисдикцію Суду ЄС і пряму дію його рішень.

Мета дослідження – проаналізувати зміст і систематизувати принципи організації Суду ЄС, надати визначення поняттю «принципи організації Суду ЄС», визначити правові джерела, в яких закріплено ці принципи.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідження принципів організації та функціонування Суду ЄС є аспективним і мало дослідженим. Науковці більше уваги приділяють дослідженню принципів права ЄС. Така само тенденція спостерігається і в зарубіжних джерелах, що пояснюється перевагою правозастосування над інституційними засадами. Хоча, як показує досвід функціонування судових систем національних держав, обрання хибних принципів організації судової влади є загрозою для незалежного та справедливого здійснення правосуддя.

До питань принципів права ЄС зверталися у своїх наукових дослідженнях вчені М. Аркелян, Л. Луць, В. Муравйов, Н. Оніщенко, В. Опришко, Н. Пархоменко, Р. Петров, Ю. Шемшученко, О. Стрельцова [1]. Окремі наукові дослідження, присвячені принципам побудови ЄС як наддержавної організації, здійснювали В. Авер'я-

нов, О. Бандурка, К. Бережна, І. Грицяк, В. Колесниченко, І. Коліушко, В. Колпаков, М. Міхровська, А. Пухтецька, Б. Шевчук, Л. Фалалєєва.

Також проведено чимало компаративних досліджень авторами Л. Богачовою, О. Кресіним, І. Назаровим, С. Шевчук та іншими. Серед іноземних науковців, чії роботи присвячені принципам права ЄС та функціонування Суду ЄС, найбільш відомі Г. де Бурка, Р. Гускі, Д. Коченов, К. Ленертс, Е. Муір, Е. Пойо, Д. Петрік та інші.

Виклад основного матеріалу. З огляду на положення Лісабонського договору, функціонування ЄС вважається таким, що засноване на демократичних принципах, які пронизують все законодавство ЄС. Принцип демократії також тлумачиться та використовується у судовій практиці Суду ЄС, який в різні періоди європейської інтеграції трактував цей принцип у світлі суспільних змін, наділяючи його змістом ознакою динамічного розвитку. Як зазначають представники європейської юридичної науки, демократизація ЄС відбувається поступово, що підтверджується різною оцінкою стану демократії та критикою рішень Суду ЄС в питаннях застосування зазначеного принципу [24, с. 272]. Демократія в ЄС побудована на демократичних принципах, традиційно встановлених у конституціях національних держав, з особливостями, встановленими Союзом.

Різниця між демократією в державах-членах ЄС і загалом в ЄС полягає в тому, що в національних державах джерелом легітимності влади є громадяни, які через інструменти прямого або опосередкованого представництва здійснюють владу в державі, представники якої відповідальні перед ними. В ЄС же джерелом легітимності є і громадяни ЄС, і держави-члени, що забезпечується принципом рівного представництва та парламентського контролю зі сторони кожної держави.

Загалом демократія – це концепція організації влади та функціонування держави, яка набула свого розвитку як конституційний принцип сучасних європейських держав і, як показує досвід ЄС, може бути реалізована в наддержавних організаціях.

Науковий аналіз специфіки демократичних засад ЄС можна здійснювати за допомогою декількох методів, зокрема шляхом аналізу інституційних засад розподілу та здійснення влади, дослідження права ЄС та практики Суду ЄС. Враховуючи те, що питанням права ЄС у вітчизняній науці присвячено більше уваги, то для науки теорії держави і права важливо дослідити інституційні аспекти демократії в ЄС, що дасть можливість співставити форму і зміст та сприятиме всебічному розумінню судової влади в наддержавній демократичній організації.

Одним зі складових елементів дослідження демократії як політичного режиму наднаціональної організації є дослідження, присвячені принципам організації та функціонування Суду ЄС, оскільки судова влада є гарантією забезпечення демократії, а порядок її організації впливає на утвердження справедливості та правопорядку.

Перш ніж перейти до аналізу засад організації Суду ЄС, варто зазначити, що вони походять від загальних демократичних принципів ЄС, визначених розділом II Договору про ЄС, до яких належить принцип рівності громадян у відносинах з інституціями ЄС; принцип представницької демократії; принцип подвійного громадянства; принцип політичного плюралізму; принцип відкритості, прозорості та регулярного діалогу з громадянами, громадянськими об'єднаннями і громадянським суспільством; принцип узгодженості та прозорості діяльності ЄС; принцип відкритої співпраці інституцій ЄС; принцип субсидіарності та пропорційності; принцип взаємодії інституцій Союзу з органами влади держав-членів [3]. Визначена Договором про ЄС система демократичних принципів покликана забезпечити утвердження демократії на наднаціональному рівні та відрізняється він гарантій демократичного устрою в національних державах.

Одним із механізмів утвердження демократії є відповідний інституційний механізм, тобто, система формування органів влади або управління та легітимність наділення їх повноваженнями, встановлений у конституційних актах. Для ЄС такими актами є Договір про ЄС, Договір про функціонування ЄС і протоколи до них, положеннях яких мають однакову юридичну силу.

Структура інституцій ЄС визначена статтею 13 Договору про ЄС і побудована за принципом функціонального розподілу повноважень між інституціями:

- Європейський Парламент;
- Європейська Рада;
- Рада;
- Європейська Комісія;
- Суд ЄС;
- Європейський центральний банк;
- Рахункова палата.

Структура ЄС передбачає наявність органів, покликаних здійснювати законодавчу, виконавчу, судову, фінансову та інші функції, та є подібною до організації державної влади в демократичній державі. Демократична засада організації і здійснення влади в ЄС забезпечується дотриманням кожною інституцією у своїй діяльності принципів субсидіарності та пропорційності, зміст яких визначено в статті 5 Договору про ЄС і у Протоколі про застосування субсидіарності та пропорційності [4].

Зазначені принципи встановлюють межі компетенції інституцій ЄС і критерії наділення їх повноваженнями, що забезпечує рівновагу між національним суверенітетом і функціонуванням інституцій ЄС. Критеріями субсидіарності є транснаціональний аспект та ефективність, оскільки держави-члени делегують ЄС ті повноваження, в яких дії держав-членів у межах їхніх національних конституційних систем не достатні для належного досягнення цілей запропонованої дії, отже, їх можна краще досягти через дії ЄС. Застосування цих принципів здійснюється в умовах законотворчої діяльності та забезпечується проведенням широких консультацій на регіональних і місцевих рівнях. Тобто, рішення приймаються максимально наближено до громадян ЄС або під парламентським контролем.

Принцип демократії також забезпечується розподілом повноважень між інституціями, який заснований на принципі рівноваги, що є відмінним від застосованого у національних державах класичного принципу «стримувань і противаг». Основу структурної організації влади ЄС становить принцип функціонального розподілу повноважень і взаємодії між інституціями як інструмент ефективного досягнення задекларованих цілей.

Кожна з інституцій є рівновіддаленою одна від одної, чим забезпечується ефективність, незалежність і самостійність їх функціонування. Підтвердженням цього також є той факт, що Суд ЄС є суб'єктом законодавчої ініціативи. Якщо у вітчизняній науці судоустрою прийнято вважати, що наділення судової влади законодавчою ініціативою несе загрозу політичній незалежності судової влади, то досвід законотворчої діяльності в Україні свідчить про те, що відсутність такого права у Верховного Суду негативно впливає на ефективність організації органів у системі правосуддя та якість норм матеріального і процесуального права.

Питання реалізації принципу поділу влади в ЄС є дискусійним, оскільки наука має різні погляди на його наявність в інституційному механізмі ЄС. Слушною є думка І.В. Яков'юка про те, що цей принцип за своїм змістом має низку відхилень від класичного його вияву у національних державах [5, с. 19]. Також у наявних дослідженнях особливостей інституційного механізму ЄС превалює думка, що організація влади в ЄС

є відмінною від організації інституцій у міжнародних організаціях [6, с. 4]. З таким твердженням важко не погодитися, адже інститут громадянства ЄС, громадянських прав і представницької демократії визначає наявність особливої форми державного устрою ЄС, побудованого за принципами, наближеними до національних держав і відмінними від міжнародних організацій.

Принцип демократії в ЄС забезпечується також взаємодією Суду ЄС із судовими органами держав-членів. Окрім розподілу повноважень між судовими інституціями, у Договорі про ЄС і Договорі про функціонування ЄС передбачена процесуальна взаємодія між судовими органами, що свідчить про єдність судової влади та дворівневу судову систему ЄС, до якої входять національна судова система та Суд ЄС. Так, відповідно до статті 19 Договору про ЄС правовий захист у сферах, охоплених законодавством Союзу, здійснюється судовими системами національних держав, тобто, Суд ЄС не покриває своїм функціонуванням всі правові спори, які виникають на території ЄС.

У статті 67 Договору про функціонування ЄС передбачено, що ЄС є простором свободи, безпеки та правосуддя, в якому доступ до правосуддя забезпечується за допомогою принципу взаємного визнання судових і позасудових рішень у цивільних справах. Таким чином, судова система ЄС не обмежується лише функціонуванням Суду ЄС, хоча в окремих наукових дослідженнях превалює думка, що найдоцільніше вживати на позначення судової влади у всьому Союзі саме поняття «Суд ЄС» як сукупність рівноцінних ланок єдиної судової системи [7].

Юрисдикція Суду ЄС поширюється на розгляд проваджень, порушених:

- 1) за позовами, які подають держави-члени, установи, фізичні або юридичні особи;
- 2) у зв'язку зі зверненням судів або трибуналів держав-членів щодо тлумачення законодавства Союзу або чинності актів, ухвалених установами;
- 3) на підставі внесених Європейською Комісією питань недотримання державою-членом висновку щодо невиконання зобов'язання за Договором;
- 4) щодо внесених державою-членом питань про невиконання іншою державою-членом зобов'язань за Договорами, серед яких і системне порушення державою-членом європейських цінностей, встановлених у статті 2 Договору;
- 5) в інших справах, визначених у Договорі.

Науковці вказують на унікальну особливість процедури реалізації юрисдикції, яка передбачає право фізичних і юридичних осіб безпосередньо звертатися до суду. Надання громадянам ЄС права безпосереднього звернення до Суду ЄС є гарантією демократичної організації судової влади в ЄС, орієнтованої насамперед на захист прав громадян, а не лише на дотримання договірних відносин між державами-членами.

З огляду на викладене, переосмисленню підлягають наявні в наукових джерелах тези [8; 9] стосовно структурних елементів судової системи ЄС, адже такий підхід є дещо поверхневим, оскільки Суд ЄС – це одна із судових інституцій, яка здійснює визначену Договором про функціонування ЄС юрисдикцію, а функціонує у взаємодії з національними судовими органами і міжнародними судовими установами, рішення яких також є обов'язковими для держав-членів.

Суд ЄС і ЄСПЛ не підміняють функціонал один одного, а мають чітко розмежовану компетенцію. Тому пропонується вважати, що судова система ЄС включає в себе національні судові системи держав-членів, Суд ЄС і міжнародні судові інституції і побудована не за принципом інстанційності, а за принципом розподілу юрисдикції, який походить від загального принципу субсидіарності. Підняте питання потребує додаткового аналізу та розвитку наукової думки.

Важливе значення для функціонування ЄС як демократичної наддержавної організації мають встановлений у Договорі про ЄС та Договорі про функціонування ЄС

порядок взаємодії інституцій ЄС. Дослідження принципів організації Суду ЄС через нормативний інституціоналізм має важливе значення, адже відображає формальні правила формування Суду ЄС, які визначають поведінку всіх суб'єктів, які їх реалізують і впливають на принципи його функціонування.

Загальні положення про організацію та функціонування Суду ЄС визначені Договором про ЄС, Договором про функціонування ЄС, Протоколом № 3 про Статут Суду ЄС. Так, у статті 19 Договору про ЄС містяться загальні положення про Суд ЄС, зокрема про функції, структуру і склад суду, порядок призначення та строк повноважень суддів, правовий статус суддів, юрисдикцію.

Відповідно до статті 314 Договору про ЄС Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі спеціальною законодавчою процедурою, встановлюють річний бюджет Союзу. Видатки Європейського Парламенту, Європейської Ради та Ради, Комісії та Суду Європейського Союзу визначаються окремими частинами бюджету без шкоди спеціальним положенням щодо певних спільних видатків. Відповідно до статті 257 Договору про функціонування ЄС Європейський Парламент і Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою, можуть створити спеціалізовані суди при суді загальної юрисдикції для розгляду та винесення у першій інстанції рішення в певних категоріях позовів або проваджень, що порушуються у певних сферах. Створення таких судів здійснюється або за пропозицією Комісії після консультацій із Судом ЄС, або на запит Суду ЄС після консультацій із Комісією.

Структура Суду ЄС зумовлена визначеними Договором про ЄС функціями, юрисдикцією. До Суду ЄС входять Суд, Суд загальної юрисдикції та спеціалізовані суди. Кількісний склад суддів формується за принципом рівного представництва держав-членів та передбачає по одному судді від кожної держави-члена. Особливості правового статусу суддів визначені у Протоколі № 3 про Статут Суду ЄС.

Також встановлено порядок призначення суддів на посади, що ґрунтується на принципі незалежності, професійності та змінності суддів і передбачає, що призначення здійснюється за спільною згодою урядів держав-членів строком на 6 років з правом повторного призначення. У статті 253 Договору про функціонування ЄС не встановлено спеціальних вимог до кваліфікації кандидатів, а зазначено, що кандидати повинні мати кваліфікацію, яка вимагається для заняття найвищої судової посади у їх країнах. Варто зазначити, що організація Суду ЄС здійснюється за принципом гендерної рівності у визначенні особового складу суддів.

Відповідно до статті 253 Договору про функціонування ЄС внутрішня організація роботи Суду ЄС здійснюється згідно з відповідними регламентами, що розробляються Судом ЄС і затверджуються Радою, яка спільно з Європейським парламентом виконує законодавчу та бюджетну функції. Здійснення судочинства забезпечується на різних мовах, що є утвердженням основних європейських цінностей і поглиблює солідарність із народами ЄС. Виконання своїх функцій Суд ЄС здійснює, керуючись системою права ЄС та загальними європейськими принципами права. У питаннях внутрішньої організації роботи Суду ЄС керується принципом самостійності та незалежності, що впливає з процедур обрання голови суду суддями, призначення секретаря, формування палат і визначення правил роботи Суду.

Історія реформування Суду ЄС свідчить про застосування принципу ефективності в його роботі, оскільки на запит Суду за погодженням із Комісією було ліквідовано спеціалізований суд, який розглядав справи про публічну службу. Тобто, самостійність і незалежність Суду ЄС не заважають йому бути ефективним та орієнтованим на досягнення спільних цілей ЄС.

Суд ЄС також демонструє відкритість і прозорість для громадян ЄС та держав-членів, що вбачається з вільного доступу до приміщень суду, інформативності офіційного вебсайту Суду ЄС, швидкості надання відповідей на електронні запити [10]. На сайті є можливість його перегляду 24 мовами держав-членів ЄС, щоденно висвітлюється інформація про судові справи та прийняті рішення. Крім того, процесуальний обмін документами між сторонами у справах і Судом ЄС здійснюється за допомогою електронної системи e-Curia. Суд ЄС розробив і низку інструментів, які полегшують доступ до судової практики, юридичної літератури та національної судової практики.

Отже, принципи організації Суду ЄС – це керівні ідеї, покладені в основу порядку формування судових органів ЄС, внутрішньої організації роботи Суду ЄС та його взаємодії із судовими органами держав-членів, громадянами та інституціями ЄС, що закріплені в конституційних актах ЄС. Основним принципом організації Суду ЄС є принцип демократії, який забезпечується принципами відкритості, легітимності, відповідальності, незалежності та самостійності.

Висновки. Необхідно зазначити, що принципи організації та функціонування Суду ЄС є складовим елементом принципів політичного режиму наднаціональної організації. Відповідно до Лісабонського договору функціонування ЄС вважається таким, що засноване на демократичних принципах, які пронизують все законодавство ЄС і визначають порядок інституційного механізму. Джерелом легітимності наділення інституцій ЄС владою та управлінськими повноваженнями є громадяни ЄС та держави-члени, що реалізуються через принцип рівного представництва та парламентського контролю зі сторони кожної держави. Джерелом права, в якому встановлено принципи організації Суду ЄС, є Договір про ЄС, Договір про функціонування ЄС і протоколи до них, положеннях яких мають однакову юридичну силу.

Проаналізувавши специфіку політичного устрою ЄС, пропоную таку систематизацію принципів організації Суду ЄС:

I. Основоположний принцип для всіх інституцій ЄС:

1) демократичні засади організації владних інституцій.

II. Принципи організації Суду ЄС як інституції:

1) принцип субсидіарності та пропорційності;

2) принцип взаємодії з інституціями Союзу;

3) принцип відкритої співпраці з органами судової влади держав-членів і міжнародними судовими інституціями;

4) принцип незалежності, самостійності та рівновіддаленості Суду ЄС у відносинах з іншими інституціями.

III. Внутрішні принципи організації Суду ЄС як установи:

– принцип самостійності та незалежності;

– принцип ефективності;

– принцип гендерної рівності;

– принцип відкритості, прозорості та регулярного діалогу з громадянами, громадянськими об'єднаннями і громадянським суспільством;

– принцип рівності громадян у відносинах з інституціями ЄС;

– принцип належного врядування у питаннях організації розгляду справ.

Реалізація зазначених принципів забезпечує утвердження Суду ЄС як рівнозначної та рівновіддаленої інституції у складі ЄС із виключною компетенцією, що забезпечує її функціонування в системі органів судової влади ЄС як незалежної, самостійної та ефективної інституції. Зазначені принципи організації та функціонування Суду ЄС відображають загальні європейські цінності демократії, рівності, верховенства права, плюралізму, справедливості, солідарності, гендерної рівності. Тобто, загально-

європейські цінності є конститутивною ознакою принципів організації та функціонування Суду ЄС. Високий рівень довіри до Суду ЄС з боку як інших інституцій ЄС, так і держав-членів, суб'єктів господарювання та громадян ЄС, а також його авторитет у науковців і правників зумовлює потребу подальшого вивчення та аналізу змісту зазначених принципів.

Цікавим з точки зору наукових досліджень сучасних демократичних держав є принцип поділу влади в ЄС, який ґрунтується на рівноправній взаємодії його інституцій без традиційного утвердження стримувань і противаг. Оскільки за такого поділу влади у ЄС створено умови незалежності й самостійності Суду ЄС у відносинах з іншими інституціями ЄС та відповідальності за ефективне здійснення покладених на нього функцій, то важливим у цьому контексті є наділення Суду ЄС правом законодавчої ініціативи, що у вітчизняній науці сприймається як негативний вплив на політичну незалежність судової влади. Водночас наділення судової влади України правом законодавчої ініціативи сприяло б швидкому та якісному удосконаленню положень про судоустрій і статус суддів, процесуального законодавства та встановило б баланс у відносинах з іншими гілками державної влади.

У теорії права вважається, що принцип стримувань і противаг передбачає такий взаємний розподіл державної влади, який запобігає узурпації влади та встановленню режиму тоталітаризму. Проте досвід здійснення державної влади за часів незалежності України та реальний стан взаємодії законодавчої, виконавчої, судової гілок влади і Президента свідчать про існування принципу не стримувань, а противаги та використання наданих повноважень для політичного впливу, а не стримування.

Така ситуація має негативні наслідки у вигляді неефективного здійснення державної влади загалом, системних порушень прав громадян і правопорядку, що може стати підставою для припинення інтеграції України до ЄС з огляду на порушення основних цінностей, встановлених у статті 2 Договору про ЄС, положення якої поширюються і на асоційованих членів.

Принципи організації Суду ЄС, зокрема право законодавчої ініціативи, рівнозначність у взаємодії з іншими інституціями, самостійність, ефективність, відкритість і відповідальність, мають бути імplementовані до українського правопорядку в рамках подовження реформи судової влади, адже проведення якісних змін в організації та здійсненні судової влади є передумовою вступу України до ЄС. Досвід республіки Польща, щодо якої Європейська Комісія порушила провадження у Суді ЄС, підтверджує, що реформування судової влади повинно здійснюватися крізь призму європейських цінностей і стандартів незалежності судової влади та суддів, що є основою демократії та обов'язковою умовою перебування в ЄС.

Список використаних джерел:

1. Стрельцова О.С. Загальні принципи права як джерело права Європейського Союзу. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63930/55%20Streltsov.pdf?sequence=1>.
2. Koen Lenaerts. The principle of democracy in the case law of the European Court of justice. *International and Comparative Law Quarterly* / Volume 62 / Issue 02 / April 2013, P. 271-315. DOI: 10.1017/S0020589313000080, Published online: 09 April 2013.
3. Консолідовані версії Договору про Європейський союз і Договору про функціонування Європейського Союзу. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06.

4. Протокол про застосування принципів субсидіарності та пропорційності від 02 жовтня 1997 року зі змінами та доповненнями. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_641#Text.

5. Яков'юк І.В. Про особливості вияву принципу поділу влади в інституціональній системі влади в інституціональній системі Європейського Союзу: постановка питання. Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2003. № 5. С. 17-27.

6. Грицаєнко Л.Л. Інституційний механізм Європейського Союзу [Текст] : дис. канд. юрид. наук: 12.00.11 / Людмила Леонідівна Грицаєнко. К., 2010. С. 4-5.

7. Комарова Т.В. Організація судової системи Європейського Союзу. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://visnyk.kh.ua/uk/article/organizatsiya-sudovoyi-sistemi-yevropeyskogo-soyuzu>.

8. Шпакович Ольга Миколаївна. Роль суду Європейського Союзу в становленні та розвитку європейського права. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/18347/09-Shpakovich.pdf?sequence=1>.

9. Комарова Т.В. Організація судової системи Європейського Союзу. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://visnyk.kh.ua/uk/article/organizatsiya-sudovoyi-sistemi-yevropeyskogo-soyuzu>.

10. URL: <https://curia.europa.eu>.